

פני האדמה מאדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים וימחו מן הארץ וישאר אך-נח ואשר אתו בתבה: ויגברו המים על-הארץ חמשים

אפי ארעא. מאנשא עד בעיקא עד רחשא ועד עופא דשמאי. ואתמחאו מן ארעא. ואשתאר ברם נח. ודעמיה כתיבתא: כד. ותקיפו מנא על ארעא. מאה וחמשינ

רס"ג (כד) ויגברו. וכאשר גברו המים על הארץ חמשים ומאת יום זכר ה' וכו'.

רמב"ן ויחממו עליוני הים כלבד. והדגים יכאו בעמקי המצולות ויחיו שם. או כדברי יש אומרים שהיו דגי הימים שבתוך הארץ הקרובים מהם לאוקינוס וכו' רחיים שם בהרגישם רתיחת המים שם. וניצולין מהם. אפילו אם ימותו כלם הנה מרכיב הדגה באוקינוס היא. ושם לא ירד מכול. כמו שנאמר ויהי הגשם על הארץ (פסוק יב). ומשם ניצולו הדגים⁴⁶ שהרי לא נכנסו מהם בתיבה לחיות זרע. ונאמר בכרית הנני מקים את בריתי אתכם ואת כל נפש החיה אשר אתכם בעוף ובבהמה וככל חית הארץ אתכם מכל יוצאי התיבה (להלן ט ט-י). ולא הזכיר דגי הים. וימחו מן הארץ. פירשו⁴⁷ הכפל⁴⁸ לומר כי נשכח זכרם שאין להם זרע. ומה צורך לאמר כן אחר שמתו הכל. אולי מפני העופות ומקצת השרץ. לאמר שלא נשאר בהם ביצים בכל עץ או תחת הארץ כי הכל נמחו. ויתכן שיהא שיעור הכתוב וימח את כל היקום אשר על פני האדמה כי מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים נמחו מן הארץ לא נשאר רק נח. ורבותינו דרשו⁴⁹ וימח בעולם הזה. וימחו מן הארץ מן העולם הבא. עשו הארץ הנוכרת כאן ארץ החיים⁵⁰. וכבר רמזתי⁵¹ סודה.

כמים הוא גדולם. ועוד שאינם עם האדם כיבשה שימותו רד"ק בעבורו. ומה שאמר בחרבן הארץ וגם דגי הים יאספו (הושע ד ג) ואמר: אסף עוף השמים ודגי הים (צפניה א ג) שם נאמר דרך גוזמא. או אפילו היה הדבר כמשמעו. שם מדבר בארץ פרטית ואם מתו הדגים באותו הים הסמוך לאותה הארץ — לא מתו בימים אחרים ולא אכד המין ההוא. — אבל במבול שהיה חרבן כל הארץ. אם היו מתים כל הדגים שהיו בכל הימים. הנה אבד המין ההוא מן העולם ולא ראה האל יתברך להשחית כל העולם ולהחזירו לתהו ובהו. ולא לברוא עולם חדש שהרי השאיר מכל מין ומין ואמר להחיותם עם נח בתיבה והדגים לא היה להם דרך למחותם⁶⁶ ולהשאיר מהם עם נח בתיבה כי לא יחיו כי אם במים. (כג) וימח, מבנין הקל מן מחה בשקל. וישע ה' (לעיל ד ד) מן "שעה" והוא פועל יוצא, ופי' כי האל מחה כמי המבול את כל היקום. וימחו מן הארץ, אמר וימחו אחר שאמר וימח בעבור האדם, רוצה לומר שנמחו מכל וכל, וכל שלא נשאר להם שום זכר ושום בנין שבנו שיאמרו אחר המבול זה הבנין בנה פלוני אשר מת במבול, כי הכל נמחה כמי המבול, לא נשאר אלא נח ואשר אתו. ורז"ל דרשו⁶⁷ וימח בעולם הזה. וימחו מן הארץ לעולם הבא.

46 ליתא בכ"י א. 47 האבן עזרא והרד"ק בפי' פירוש 48 וימח את כל היקום וגו' וימחו מן הארץ 49 סנהדרין קח. א. 50 כן מבואר בוהר נח (פס. א). א"ל רבי שמעון ודאי לית לון חולקא בעלמא דאתי. דכתיב וימחו מן הארץ. וכתיב לעולם יירשו ארץ וכיוי הוהר כפרש רמז לארץ העליונה ארץ החיים הנצחיים. אף כאן וימחו מן הארץ היינו מן ארץ החיים הנצחיים. 51 לעיל ו. יג.

(כד) ויגברו, סיפר כמה ימים היה הגברת המים והיו מאה וחמשים יום, וכל זה ידע משה רבינו ע"ה ברוח הקודש כשאר הדברים הספורים⁶⁸. לא שידע נח כמה ימים גברו ומסר לדורות הבאים, אף על פי שידע סך הארבעים ששלמו ימי הגשמים. אע"פ שהאמין באל שאמר לו אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה (פסוק ד) הוא הרגיש יום ששלמו ימי הגשם כי בנפלים על התיבה באמת היה מרגיש בהם. אלא שיש לנו לשאול איך ידע מספר הימים והנה לא היה לא יום ולא לילה ואפילו היה, הוא לא ראה ולא ידע בתוך התיבה כי כולה היתה סגורה איך ידע ארבעים יום לחסרון המים ושבעת ימים שלש פעמים כששלח העורב והיונה, ויש לנו לומר כי נח חכם היה בעניני התכונה והשיעור והכין לו כלים לשעות היום והלילה כמו שעושים בעלי המלאכה ההיא ויודעים בהם שעות היום והלילה ואפילו לא יראו שמש וכוכב. ובאמת נרות דולקות היו לו בתוך התיבה יום ולילה ולאורן היה עושה מה שצריך לו לעשות ולהאכיל הבהמות והחיות והעופות. ואלה חמשים ומאת יום היו אחר הארבעים והנה שלמו הארבעים בכ"ז⁶⁹ ככסלו כי מ"ז מרחשון עד כ"ז⁶⁹ ככסלו ארבעים יום וק"נ יום שלמו בשנים⁷⁰ בסיון כי מכ"ז⁶⁹ ככסלו עד שנים⁷⁰ בסיון הם מאה וחמשים יום שהם חמשה חדשים לחדשי החמה כל חודש מל' יום.

ח (א) ויזכור אלהים את נח. שזן ופרנס כל שנים עשר חדש בתיבה. וישכו המים. מכאן שרותחין היו⁴⁴. כמו: וחמת המלך שככה (אסתר ז. ט').

ב) ויסכרו מעינות תהום רבה. פרש"י: נשתיירו מהן לצורך העולם כמו חמי טבריא. וא"ת למאן דאמר⁴⁵ לא ירד מבול לארץ ישראל מהיכן באו חמי טבריא לשם. הרי טבריא מא"י היא. אלא יש לומר יש מעינות בכל העולם⁴⁶. וכתיב: נבקעו כל מעינות תהום (לעיל ז. יא). ואף בארץ ישראל משמע. ומשם נשאר חמי

44 סנהדרין קח. ב. 45 זכחים ק"ג. א. 46 כי אי אפשר שלא נבקע מעין ממים חיים הוגמת חמי טבריה נגד קרקעית של ארץ ישראל. שהרי כתיב נבקעו וכו' ולשון

66 כלומר: את רובם ולהשאיר מהם מעט כמו שאר בעלי החיים בכ"י פ וכבר להחיותם. וכ"ה במכלל יפי' 67 סנהדרין קח. א. 68 כנ"ד: המסופרים 69 כנ"ד: בכ"ט. ואינו נכון. וראה רש"י ה. ג. 70 צ"ל: באחד. שכן הוא החשבון וכ"ה כנ"ד. וכן איתא בסדר עולם ד

ספורנו (כד) ויגברו... חמשים ומאת יום. מיום התחלת הגשם²¹ גברו עד תום חמשים ומאת יום מתחלת הגשם שהיה כ"ז לחדש השני. ושלמו כ"ז לחדש השביעי שהיו החמשים ומאת יום חמשה חדשים שלמים. ואז נחה התיבה שלא היה שום תגבורת דוחה. כי אמנם מיום התחלת הגשם התחיל התגבורת מלמטה. כאמרו "נבקעו כל מעינות תהום רבה" (פס' יא). אמנם לא התחילה התיבה ללכת על פני המים עד שהיו המים כל כך גבוהים שהתיבה רמה מעל הארץ. וכאשר שלמו ימי הגשם היה תגבורת מלמטה כלבד ונמשך עד מלאת ק"נ יום. ואז בנוח התגבורת הרוחה את התיבה נחה התיבה²².

21 ע"י רמב"ן ואברבנאל 22 ע"י רמב"ן

כא המים ויכסו ההרים: ויגוע כל-בשר על-הארץ בעוף ובבהמה
כב ובחיה ובכל-השרץ השרץ על-הארץ וכל האדם: כל אשר נשמת-רוח
כג חיים באפיו מפל אשר בחרבה מתו: וימח את-כל-היקום אשר על-

מא. ואתחפיוא וי"ג
ואתחפין טוריא:
כא. ומית. כל בסרא
דחיש על ארעא. בעופא
ובכעירא ובחיתא. ובכל
רחשא דחיש על ארעא.
ובכל אנשא: כב. כל. דנשמת רוח חייין באפוהי. מכל דנבשמתא מיתו: כג. ומחא. ית כל יקומא דעל

רס"ג (כג) וימח את. וימח המים את.

(כב) נשמת רוח חיים, נשמה⁶⁶ של רוח חיים⁶⁷. אשר בחרבה, רש"י
ולא דגים שבים⁶⁸.

(כג) וימח, לשון ויפעל הוא, ואינו לשון ויפעל⁶⁹, והוא מגזרת
ויפן ויבן. כל תיבה שסופה ה"א כגון כנה⁷⁰, מחה, קנה, כשהוא
נותן וי"ו יו"ד כראשה נקוד בחיר"ק תחת הי"ו"ד. אך נח, לכד נח,
זהו פשוטו. ומדרש אגדה⁷¹: היה גונח⁷² וכוהה⁷³ דם מטורח
הבהמות והחיות. וי"א⁷⁴ שאיחר מזונות לארי והכישו ועליו
נאמר: הן צדיק בארץ ישולם (משלי יב א).

66 לפי דעת הרא"ם. גור אריה. וספר הזכרון הגרסא הנכונה היא "נשימה" של
רוח חיים. דנשמה שייך רק באדם. — בד"ר כמו לפנינו. 67 בד"ר נוסף: "אלמא
דיבנט דביטא". 68 קידושין יג. א. 69 "ואינו לשון ויפעל" — ליתא בד"ר.
70 בד"ר פנה כנה. 71 תנחומא נח ט. 72 מפרש מלת "אך" מלשון הכאה
כמו ואך אותם (ר"ע). 73 בד"ר: וכוחה — פי' רוקק רוק עבה. וכן הוא בספר
הזכרון "שהיה גונח בתחלה ואחר כך כוחה, וכוחה הוא כשרק האדם רוק עבה
ומצויאה בכח". 74 הוא דעת רבי יוחנן בשם ר"א ברבי יוסי הגלילי (תנחומא שם).

רמב"ן מזה ואם בגבורות שמונים שנה. שאם היו עצמותיו וגופו חזקים
והוא בעל כח יחיה שמונים. ואם כן יהיה פירוש גברו על הארץ
שהיו בגבורתם כלם אף על ההרים הגבוהים ושופטים אותם.
(כג) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה. אחר שאמר ויגוע
כל בשר ואמר מכל אשר בחרבה מתו. הוסיף לאמר וימח. שנמחו
הגופות ויהיו למים. כענין ומחה אל מי המרים (במדבר כג). כי
היו המים רותחין כדברי רבותינו⁴⁴. אבל אם כן יהיו הדגים
מתים. ואולי היה כמו שאמרו בכראשית רבה⁴⁵ מכל אשר
בחרבה, ולא דגים שבים, ויש אומרים אף הן ככלל נאספין אלא
שברחו לאוקינוס. ומכל מקום ניצולו הדגים. [ושני הדעות האלו
אפשריים כי יתכן שמימי המבול הרותחים יתערכו בימים.
44 סנהדרין קח. ב. 45 לכ. ט.

(כא) ופי' ויגוע וכבר גוע⁴⁰ ורבים בתורה כמוהו, כמו ואתחנן רב"ע
(דבר' ג כג). וכן וימטר עליהם מן (תה' עח כד) על פי' האמת.
ומלת ויגוע מיתה. ובפסוק ויגוע וימח (כה ח) אבאר לך זה⁴¹.
והנה ברור לך שמלת רמש כלל לעוף ולבהמה ולחיה ולשרץ
שהוא דק ולאדם.

(כב) ויתכן להיות כל אשר נשמת רוח חיים באפיו שב אל
האדם⁴². כי לא מצאנו נשמה חוץ מנשמת האדם. ורבים אמרו
שנקראת כן בעבור שהיא מן השמים, ואם הם שני שרשים⁴³
ימצא כמוהו.

(כג) וימחו מן הארץ. נמחה שמים מן הארץ. כי אין להם זרע.
וישאר. ונשאר רק נח לבדו ואשר אתו. והנה זאת תשובה גמורה
על חסירי דעת מאחינו. שאומרים שלא היה המבול בכל הארץ.
40 ור"י הזמן. 41 זאת הרוח מהנפך רגע אחד בלי עיני ועיכוב... והנה כל גזיעה
מיתה. ואין כל מיתה גזיעה. 42 שבסוף הפסוק הקודם. 43 נשם ושמים

(כא) ויגוע... וכל האדם, אמר וכל האדם כאחרונה. כלומר אפילו רד"ק
האדם שיש לו דעת ותחבולה להשמר מהרע, והיה להם
להשגב⁶⁰ על ההרים הגבוהים לא הועילה להם תחבולתם כי
חמש עשרה אמה מעל ההרים גברו המים, ואמר וכל, שאפילו
הנפילים אלו נשגבו⁶¹ בהרים הגבוהים כסו במים⁶² וטבעו בהם.
והגזיעה היא מיתה מהירה בלא שום אריכות⁶³ וכן הוא הטובע
במים.

(כב) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו, שניהם סמוכין נשמת ורוח.
כאילו אמר נשמת חיים ורוח חיים וכן סמוך על סמוך: מבחר
וטוב לבנות (יחזקאל לא טז). את מספר מפקד העם (שמו"ב כד
טז). נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב כ יז) והדומים להם. ואמר
נשמת חיים על האדם, ורוח חיים על שאר בעלי חיים כי לא אמר
נשמה אלא על האדם⁶⁴. בחרבה, אבל דגים שבים לא מתו⁶⁵, כי

60 בדר' לעזרת. 61 אלו נשגבו" — בנ"י. שנשבו. 62 יכסו במים" —
בנ"י. כפי אחיה המים. 63 וכן בספר השרשים (גזע). 64 ראה לעיל ב.
65 ע"י רש"י ורמב"ן.

מהר"ם (כא) ובכל השרץ השורץ [על הארץ] וכל האדם. ב' והשיני
(ו') רעשו מפני (יחזקאל לח כ) וסיפיה דקרא וכל האדם וכת' גבי
ליות⁴ שעתיד הק' לעשות סעודה לצדיקים. השתא בימי דור
אבתיו שנכנסו ולא ידעו למה נכנסו לתיבה אע"פ שנתאספו כל
החיות והעופות. באותה שעה כשיהנו מלויחן ויין עסיס [לא]
כ"ש.

4 ככא בתרא עד. ב.

חזקוני (יז) ויהי המבול ארבעים יום, ולמעלה הוא אומר: ויהי הגשם על
הארץ ארבעים יום (פסוק יב). אלא מה שלא פירש הראשון פי'
האחרון. כלומר כשהיה הגשם והמבול ארבעים יום אז וישאר
המים את התיבה וכן ויכוסו ההרים⁴¹, ויכוסו ההרים, מן הראשון
לא נודע כמה היו ההרים מכוסים בא ויכוסו השני ופירשו.
(כ) ויכוסו ההרים, לפיכך: ויגוע כל בשר, שלא מצאו מקום לנוס
ומתו⁴².

(כא) וכל האדם, תיבת "אדם" סתם שבכל המקרא כוללת אנשים
ונשים וטף. וא"ת איך נענשו דור המבול מאחר שלא נצטוו
מצות. אלא י"ל יש כמה מצות שחייבים בני אדם לשמרן מכה
סברת הדעת אף על פי שלא נצטוו עליהם ולפיכך נענשו. כמו קין
שנענש על שפיקוח דמים אף על פי שלא נצטוו על כך. או שמא
על הגזל נצטוו⁴³.

41 ויכוסו ההרים, ע"פ כ"י ובס"ש ליתא והכוונה לפסוק יט דכתוב בה ויכוסו כל
ההרים. ואחרי כן בפסוק כ כתוב ג"כ ויכוסו ההרים. 42 בס"ש נדפס כאן פירושו
דיה חמש עשרה אמה. ובכ"י אינו כאן אלא להלן אחר פסוק יג והדפסנו שם את
הכל. 43 בס"ש נדפס כאן פירוש ד"ה ויגברו המים, ובכ"י אינו כאן אלא ההק"ש שב

ספורנו (יח) ותלך התיבה, בדחיית התגבורת⁴⁹ הבאה מלמטה.
(כג) וימח את כל היקום, של בעלי חיים, לא עשבים וצמחים⁵⁰,
כמו שביאר באמרו. מאדם ועד בהמה עד רמש ועד עוף השמים.
וימחו מן הארץ, שם ושאר ונין ונכד.

49 שם ויגברו המים" 20 ע"י אברבנאל